

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 2-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Вухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№ 2-Son 2026-yil

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Olimov Shirinboy Sharofovich — pedagogika fanlari doktori, professor
(Buxoro davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasini mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo‘yicha direktor
o‘rinbosari)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha
birinchi prorektor).

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini professori).

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti
Psixologiya kafedrasini o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Dilafuz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

Sodiqjon Saidjonovich Mukhlisov — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Information Systems and Digital Technologies” Department).

Muxtor Hasan o‘g‘li Tilavov — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андрienко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационных и технологических наук, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарных и социальных наук, г. Новосибирск, Россия).

Олимов Ширинбой Шарофович — доктор педагогических наук, профессор (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Педагогика»).

Зарипов Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления совершенствования учебно-методической деятельности).

Сафаров Дилмурод Халимович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Навоийский областной центр педагогического мастерства, заместитель директора по академической деятельности).

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Бухарский государственный университет, первый проректор по делам молодежи и духовно-просветительской работе).

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Психология»).

Ганжиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, профессор кафедры «Психология»).

Исмадова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Информационные системы и цифровые технологии»).

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Rahmatova Nasiba Sobirovna

Navoiy innovatsiya universiteti “Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrası Psixologiya fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)

GENDER PSIXOLOGIYASIDA JINSIY FARQLANISH MUAMMOLARINI TAHLIL QILISHDA ERKAKLAR VA AYOLLARNING ROLLARI

Annotatsiya. Maqolada fanda gender psixologiyasi sohasini yuzaga kelishiga turtki bo'lgan turli tarixiy omillar va uning fan sifatida yuzaga kelish tarixi haqida so'z boradi. SHuningdek bugungi kunga qadar sohada olib borilgan turli tadqiqotlar va olimlarning ilmiy farazlari yoritiladi. Bugungi kundagi gender psixologiyasi doirasidagi tadqiqotlarning ijtimoiy xayotdagi ahamiyati to'g'risida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Gender, jinsiy differentsiatsiya, stratifikatsiya, iyerarxizatsiya, diskriminatsiya, feminizm, jinsiy rollar, gender stereotiplar, nutqda, matematik qobiliyatlar, fazoviy idrok yetish qobiliyatlari, agressivlik xususiyatlari;

Аннотация. В статье рассматриваются различные исторические факторы, приведшие к возникновению гендерной психологии в науке, и история её становления как науки. Также освещаются различные исследования, проведённые в этой области до настоящего времени, и научные гипотезы учёных. Обсуждается важность современных исследований в области гендерной психологии для социальной жизни.

Ключевые слова: Гендер, половая дифференциация, стратификация, иерархизация, дискриминация, феминизм, половые роли, гендерные стереотипы, речь, математические способности, способности к пространственному восприятию, черты агрессивности;

Abstract. The article discusses the various historical factors that led to the emergence of the field of gender psychology in science and the history of its emergence as a science. It also covers various studies conducted in the field to date and the scientific hypotheses of scientists. Today, the importance of research in the field of gender psychology in social life is discussed. Outlined the importance of scientific researches within the framework of gender psychology in social life.

Key words: Gender, sexual differentiation, stratification, hierarchy, discrimination, feminism, sexual roles, gender stereotypes, speech, mathematical abilities, spatial perception skills, aggressiveness;

Maqolaning dolzarbligi: XXI asrgakelib gender munosabatlarni tadqiq etish asta-sekin barcha gumanitar va ijtimoiy fanlarning bir qismiga aylanib bormoqda, shu o'rinda psixologiya sohasi xam bu jarayonda yetakchi o'rinlardan birini egallab ulgurgan. Sababi ayollar va erkaklar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni tahlil qilish ijtimoiy-psixologik hodisalarning kuchli qatlamiga ta'sir etmay qolmaydi. Bugungi kunga kelib gender psixologik muammolar nafaqat oila yoki ayollarning jamiyatdagi mavqei bilan chegaralanadi, balki ular barcha ijtimoiy muammolar bilan jamiyat ijtimoiy-siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy va ma'rifiy sohalari bilan bog'liq. Zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlar nafaqat ijtimoiy munosabatlarning turli sohalariga, balki bu munosabatlarning sub'ektlari psixologiyasiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatib kelmoqda. Bugungi zamonaviy jamiyatdagi an'anaviy rollarning o'zgarishi, ejrkaklar va ayollar normativ standartlari qayta qurilishi sabab zamonaviy erkaklar va ayollarning intellektual va psixologik xususiyatlari o'zaro munosabatlarning turlari va modellari chuqur ilmiy tahlil va tadqiqotlarni o'tkazishni talab etib kelmoqda. SHu sababli mazkur maqola shaxs gender-psixologik xususiyatlari muammosining tadqiq etilishining bugungi kundagi ahamiyati jihatidan dolzarb hisoblanadi. Gender psixologiyasi - jinsiy differentsiatsiya, stratifikatsiya va iyerarxizatsiya tufayli shaxsning xususiyatlarini ma'lum bir jins vakili sifatida shakllanishi va rivojlanishi qonuniyatlarini o'rganuvchi psixologiya fanining bir bo'limi hisoblanadi. Jinslar psixologiyasidan farqli o'laroq, gender psixologiyasida nafaqat erkak va ayollarning psixologik o'ziga xos xususiyatlarini tadqiq etadi, balki uning diqqat markazida birinchi navbatta jinsiy farqlanish, tabaqalanish va iyerarxizatsiya hodisalari tufayli kelib chiqadigan shaxsiy rivojlanish qonuniyatlari turadi. SHuningdek ayol va erkaklar uchun o'z-o'zini anglash jarayonlariga

ta'sir etuvchi gender omillarni ahamiyatini tushunish va ularndan foydalanish imkonini beruvchi psixologik usul va mexanizmlarning tahlil qilish xam muhimdir. Jins psixologiyasida gender psixologiyasidan biroz farqli yondashuv mavjud bo'lib, unda ayol va erkak rollari mazmunan har xil bo'lsada, ekvivalent deb e'tirof etiladi. Dastlabki asos-insondagi erkak yoki ayollik rollarning biologik determinizmini qabul qilishdir. Jinsiy farqlarning determinantlarini tahlil qilishda biologik va ijtimoiy-madaniy omillar hisobga olinadi, ammo ijtimoiy-madaniy ta'sirning roli tabiatan oldindan belgilangan shaxsning o'ziga xos xususiyatlari xarakter xususiyatlarini aniqlashga qaratiladi. Gender psixologiyasida jinsiy farqlanish muammolarini tahlil qilishda erkaklar va ayollarning rollari, maqomlari, pozitsiyalari iyerarxiyasiga e'tibor qaratiladi. Ijtimoiy tengsizlik va diskriminatsiya masalalari faol muhokama qilinadi. SHaxsning ijtimoiy xulq-atvorini belgilashda ijtimoiy-madaniy omillarga ustuvorlik beriladi.

Gender psixologiyasi tarixini shartli ravishda 5 etapga bo'lish mumkin:

1. Falsafaga yo'nalishdagi g'oyalarni ishlab chiqish davri (antik davrdan XIX asr oxirigacha);
2. Gender psixologiyasining predmeti va bo'limlarining shakllanishi (XIX asr oxiri-XX asr boshlari)
3. Freyd va psixoanaliz bosqichi (XX asr boshlari-1930 yillar)
4. Keng eksperimental tadqiqotlarning boshlanishi va birinchi nazariyalarning paydo bo'lishi bosqichi (1950-1980 yillar)

5. Gender psixologiyasining jadal rivojlanishi: eksperimental tadqiqotlarning kuchayishi, yempirik dalillarni nazariy tushunish, gender masalalarini o'rganish uchun ma'lum usul va metodlarni moslashtirish va muayyan gender usullarini yaratish (1990-yillardan hozirgacha).

XIX asr oxiri-XX asr boshlariga kelib ko'pgina jamiyatlarda keng miqyosda ayollarga bo'lgan munosabat o'zgacha tus ola boshladi. Ayni paytda ko'plab G'arb mamlakatlarida jamiyatdagi vaziyat o'zgardi. Fransiya, Angliya va Aqsh da ayollarni ozod qilish harakati avj oldi, bu xolatni Rossiyada ham kuzatish mumkin edi. Aynan manushu davrni gender psixologiyasining predmeti va tabiiy asoslarining shakllanish davri deb belgilash mumkin. Bu harakatlar XIX asrning birinchi yarmida fransuz tilida paydo bo'lgan Feminizm tushunchasi (lot.dan femina-ayol) bilan bog'liq edi. Feminizmi -ijtimoiy-siyosiy harakat bo'lib, uning maqsadi ayollarni to'liq fuqarolik huquqlari bilan ta'minlashdir. Keng ma'noda-jamiyatning barcha sohalarida erkaklar bilan ayollarning teng huquqli bo'lishiga intilishdir. Tor ma'noda, bu ayollar harakati bo'lib, uning maqsadi ayollarga nisbatan kamsitishni bartaraf etish va ularning huquqlarini erkaklar bilan tenglashtirishdir. Feminizm tushunchasi bilan birgalikda 1830-yilda yana bir atama paydo bo'ldi "ayollar emansipatsiyasi" ya'ni "ozod qilingan ayollar". Ayollar ham, erkaklar ham bu ijtimoiy harakatning ishtirokchilariga aylandilar. Bu harakatlar mazmunan xotin-qizlarni erkaklar bilan teng huquqli bo'lishlari ya'ni saylov, iqtisodiy (jamoat ishlab chiqarishida ishtirok yetish), ta'lim olish va jinsiy yerkinliklar bilan ta'minlashdan iborat edi. Feminizm Fransiyada XVIII asr oxirida Buyuk inqilob davrida —paydo bo'lgan bo'lib, bu harakatning ilk namoyondalaridan biri fransuz inqilobiy faoli, feminist va yozuvchi Olimpiya de Guj 1791 yilda o'zining Ayollar va fuqarolarning huquqlari Deklaratsiyasi (fransuz: Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne)ni ommaga taqdim etadi, bu deklaratsiya o'sha davrda mavjud bo'lgan inson va fuqaro huquqlari Deklaratsiyasiga javoban yozilgandi. Ushbu hujjatni chop etish orqali Olimpiya de Guj buyuk fransuz inqilobi tenglik ye'lon qilib, erkaklar va ayollar tengligini tan olmaganiga jamoatchilik e'tiborini qaratishga umid qildi. Xotin-qizlar huquqlari Deklaratsiyasi xotin-qizlarga erkaklar bilan teng ovoz berish huquqi, barcha ommaviy tadbirlarda ishtirok etish huquqi va barcha lavozimlarni egallash huquqi berilishini talab qildi. Biroq deklaratsiya inqilobning borishiga real ta'sir ko'rsatmadi. Uning siyosiy yozuvlari, jumladan deklaratsiyasi chop etilishi natijasida de Guj vatanga xiyonat qilganlikda ayblanib, bir qator Jirondistlar bilan birga qatl etildi. XIX asr o'rtalariga kelib Angliyada suffraget harakati faol rivojlana boshladi (ingliz tilida. . *suffrage* – ovoz berish). Ular o'z harakatlari natijasida shahar saylovlarida ishtirok yetish huquqini qo'lga kiritdilar, lekin huquqqa faqat davlat soliqlarini to'lovchi turmush qurmagan ayollar ega bo'la oldilar. 1867-yilda Londonda birinchi xalqaro xotin-qizlar jamiyati tashkil yetildi. Uning prezidenti etib-taniqli olim va jamoat arbobi Djon Stóart Mill saylandi.

Feministlar Qo‘shma SHtatlarda eng katta muvaffaqiyatga erishdi: ularga maktab o‘qituvchilari bo‘lishga ruxsat berildi va XIX asrning oxiriga kelib, davlat maktab o‘qituvchilarining uchdan ikki qismini ayollar tashkil etar yedi. Ovoz berish huquqlariga erishish uchun ko‘proq vaqt kerak bo‘ldi, ayollar huquqlari uchun kurash qullikni bekor qilish uchun kurash bilan parallel ravishda o‘tdi.

Rossiyada "teng huquqlilar" harakati o‘z oldiga torroq maqsadlarni ya‘ni ayollarga ta‘lim olish va ishlash huquqiga erishishni vazifa qilib oldi. 1880-yillarning oxirida Moskva, Odessa va Sankt-Peterburgda shifokor va o‘qituvchilarni tayyorlovchi ayollar oliy maktablari tashkil topdi shu bilan bir qatorda ayollar tibbiyot institutli va ayollar pedagogika institutlari xam tashkil topdi. Bir qator ayollarga ovoz berish huquqi berilgan bo‘lsa-da (mulkiy malakaga ko‘ra), ularning nomidan faqat erkaklar (erlari yoki qarindoshlar) ovoz berishlari mumkin yedi. SHuningdek muhtoj (uy-joy, ish qidirish, pul) ayollarga yordam ko‘rsatuvchi jamoatchi xotin-qizlar tashkilotlari tashkil yetildi.

Psixologiyaning yangi sohasining haqiqiy kashshofini gollandiyalik olim G. Geymans deb hisoblash mumkin. Birinchidan, uning "Ayollar psixologiyasi" (1911) kitobi avvalgi asarlardan o‘zining ilmiy tabiati, uslubi, bahslashishi, boshqa mualliflarning tadqiqotlariga havola etilishi bilan farq qilgan. Ikkinchidan, uning o‘zi ikkita keng ko‘lamli tadqiqotlar o‘tkazdi. U oila shifokorlaridan o‘z bemorlarini imkon qadar batafsil tasvirlab berishni so‘radi. Natijada, quyidagi ma‘lumotlar olingan: 2519 erkak shifokorlar (1310 yerkak va 1209 ayol bemorlar uchun) 90 kishining xulq xususiyatlarini taqdim etdilar va faqat 147 ayol shifokorlar bir xil parametrlardan foydalanib 68 erkak va 79 ayol bemorlarni tasvirlangan. Bu tadqiqotda asosan har ikki jinsdagi bemorlar uchun erkaklar kuzatuvlar ekanligini payqash qiyin yemas. SHunday bo‘lsa-da, Geymans keltirgan ma‘lumotlar, muallifning ilmiy qattiqqo‘llik va vijdonlilik tufayli, ko‘p yillar davomida jinsiy farqlar psixologiyasi sohasida mashhur bo‘lib kelgan shuningdek erkaklar va ayollar o‘rtasidagi farqlar haqidagi kundalik go‘yalarga katta ta‘sir ko‘rsatdi va hozirgi kunga qadar mavjud bo‘lgan gender stereotiplarini shakllanishiga sabab bo‘lgan.

Geymans tomonidan o‘tkazilgan boshqa bir tadqiqotida, o‘sha vaqt uchun juda ta‘sirli bo‘lgan natijalarga duch kelingan. U gimnaziya va ommaviy maktablarda ta‘lim oluvchi bolalar bilan suhbatlashdi- o‘quvchilari, jami 2,757 o‘g‘il va 701 qizlarni tashkil etardi. Natijada shaxsiy xususiyatlar va xulq-atvorning 80 dan ortiq tavsiflari olindi. SHunisi e‘tiborni tortadiki har ikki tadqiqotda xam olim tomonidan foizlarni taqqoslash to‘g‘risidagi ma‘lumotlar(erkaklar va ayollarga xos xususiyatlarini aytib o‘tish orqali) taqdim etilgan. SHu sababdan xam , biz faqat har bir jinsga xos tendensiyalar haqida gapirishimiz mumkin.

G.Geymans ayol va erkaklar o‘rtasidagi asosiy farq emotsionallik ekanligini aniqlagan. Qiz bolalar o‘g‘il bolalarga nisbatan yangi fanlarga estetik baho berishadi, o‘g‘il bolalar odatda ularning amaliy ahamiyati bilan qiziqadilar. Ayollar bahs-munozaralarda hissiyotli va ko‘pincha bir taraflamadirlar. Ularda hissiyotlar ayniqsa qo‘rquv ta‘sirida namoyon bo‘ladi. SHu sababli xam yaqinlashayotgan jazodan qo‘rqib o‘z joniga qasd qilish ayollarda ko‘proq uchraydi degen goyalarni ilgari surgan.

METODIKA.

1974 yilga kelib gender psixologiyasi sohasida yangi o‘ziga xos konsepsiya vujudga keldi, bu konsepsiya asoschisi Sandra Bem bo‘lib u o‘zining Jinsiy rollar inventarizatsiyasi (Sex–Role Inventory)nomli metodikasi bilan fanga yangi tushunchalarni olib kirdi. Ushbu metodika S.Bem tomonidan (Sandra L.Bem (1974) psixologik gender diagnostikasi va shaxsda androgin (androginnost), erkaklik (maskulinnost) va ayollik (femininnost) darajalarini aniqlash uchun taklif qilingan. So‘rovnomada 60 ta xislatlar berilgan bo‘lib, ularning har biriga sinaluvchi "ha" yoki "yo‘q" deb javob beradi va shu bilan bu xislatlarning o‘zida mavjud yoki mavjud emasligini baholaydi. So‘rovnomadani ekspert reyting shaklida ham foydalanish mumkin. Bu holda taqdim etilgan sifatlarga ko‘ra sinaluvchini baholash vakolatli ekspertlar – ya‘ni sinaluvchini yaxshi biladigan kishilar (er, xotin, ota-ona va boshqalar) tomonidan amalga oshiriladi. SHkala erkaklik haqidagi an‘anaviy jamoatchilik fikri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan 20 balldan, ayollik bilan ham xuddi shunday bog‘liq bo‘lgan 20 balldan iborat. So‘rovnomada shuningdek, androgin shkalasi ham mavjud bo‘lib, u mavjud identifikatsiyalarining klassik erkaklar va klassik ayollar xususiyatlari bilan bog‘liqlik

darajasini aks yettiradi. Metodika quyidagi tarzda gender identifikatsiya uchun shaxs xususiyatlarini 60 xil sifat orqali bayon etgan:

1. O‘ziga ishongan	31. Tez qaror qabul qiladi
2. O‘zgalarga yon bera oladi.	32. Mehr-SHafqatli
3. YOrdam berishga qodir	33. Samimiy
4. O‘z fikrlarini, qarashlarini himoya qila oladi	34. Faqat o‘ziga tayanadi
5. Xushchaqchaq	35. Taskin bera oladi
6. Xafa bo‘lishga moyil	36. Behuda vakt ketkazmaydi
7. Mustaqil	37. Kuchli boshkaruvchi
8. Tortinchoq	38. Sokin past ovozga ega
9. Vijdonli	39. Jozibali
10. Atletik	40. Jasur
11. Muloyim	41. Iliq munosabatli, samimiy
12. Artistlik qobiliyati mavjud	42. YUqori kayfiyatga ega
13. Qat’iyatli	43. O‘z mavqeiga yega
14. Xushomad qilish uchun qizg‘anchikroq	44. YUmshoq
15. Omadli	45. Do‘stona munosabat o‘rnata oladi
16. Kuchli shaxs	46. Agressiv
17. Vafodor	47. Ishonuvchan
18. Sirli (oldindan aytib bo‘lmaydigan) shaxs	48. Samarasiz, kam natijalarga
19. Kuchli	49. yetaklashga moyil
20. Nazokatli	50. YOsh bolaga xos xarakterga ega
21. Ishonchli	51. Moslanuvchan
22. Tahlil qilishni yaxshi ko‘radigan shaxs	52. Individualist
23. Xamdardlik bildira oladi	53. Janjal, nizoni yaxshi ko‘rmaydi
24. Rashkchi	54. Rejali yemas
25. Liderlik qilishga qodir	55. Raqobat ruhiga yega
26. Odamlar uchun g‘amxo‘r	56. Bolalarni sevuvchi
27. To‘g‘ri so‘z, haqqoniy	57. Ma’suliyatli
28. Tavakkalchi	58. SHijoatli, to‘g‘ri so‘z
29. O‘zgalarni tushuna oladi.	59. Og‘ir vazmin
30. Sirli	60. Qadriyat, an’analarga rioya qiladi.

Ushbu konsepsiya o‘sha davrda psixolog-olimlar va amaliyotchilarning faoliyatida o‘ziga xos burilishga sabab bo‘ldi: 1976 va 1984 o‘rtasida ular tomonidan 100 dan ortiq tadqiqotlar o‘tkazildi. Tadqiqotchilar maskulin va feminin jihatlari yuqori namoyon bo‘luvchi mijozlarni qay tarzda androgen sifatlarini o‘stirish masalasini jiddiy muxokama qila boshladilar. Sandra Bem tomonidan

ishlab chiqilgan metodika bugungi kunda xam gender psixologiyasi sohasida olib boriluvchi ko‘plab tadqiqotlarda o‘z o‘rniga ega

EMPERIK TAHLIL.

Gender farqlari bo‘yicha tadqiqot natijalarini umumlashtiruvchi birinchi jiddiy va nisbatan ishonchli asar 1974-yilda chop etilgan Eleonor Makkobi va Kerol Jeklinning "jinsiy farqlar psixologiyasi" kitobidir. Makkobi va Jeklin o‘z kitoblarini yozish vaqtida chop yetilgan 2000 dan ortiq ilmiy maqolalarni to‘plashdi va tizimlashtirishdi. Ular o‘z tadqiqotlari jarayonida shaxslardagi gender farqlashni aniqlash uchun belgilab olgan tahlil parametrlari ya’ni ulardagi turli sezgi organlari orqali idrok etish jarayoni, ta’lim va esda olib qolish jarayoni, emotsional reaksiya, turli ta’sirlarga beriluvchanlik, o‘z-o‘ziga baho berish va boshqa jihatlar yuzasidan jinslararo gender farqlarning juda pas miqdorda namoyon bo‘lishini kuzatdilar. Shunday qilib, ularning tadqiqotlarining umumlashtiruvchi asosiy natijasida shu ma’lum bo‘ldiki turli jins vakillarining o‘zaro gender o‘xshashliklari gender farqlariga qaraganda ancha ahamiyatliroqdir. Ya’ni bu tahlillar shu kunga qadar ma’lum bo‘lgan gender stereotiplarni rad etib ayol va erkaklarning gender jihatdan o‘xshashliklari ularning o‘zaro farqlariga nisbatan katta ekandigini isbotladi. Bu esa jinslararo turli sohalaridagi shu bilan jamiyatdagi umumiy rollar va maqomlarni va faoliyatlarini tabaqalanishini keskin qoralovchi fakt sifatida anglash mumkin edi. Makkobi va Jaklin tomonidan yaratilgan kitob gender psixologiyasi sohasidagi klassik adabiyot sifatida qabul qilingani va ko‘pgina iqtiboslar keltirishiga qaramay, kitobning eng muxim jihatlaridan biri olimlarning bergan umumiy xulosalari emas balki ular tomonidan keltirilgan gender tahlil natijalari yuzasidan keltirilgan istisnolar hisoblanadi. Ular asosan quyidagi jihatlarida: nutqda va matematik qobiliyatlarda fazoviy idrok yetish qobiliyatlari va agressivlik xususiyatlarida o‘z aksini topadi.

Makkobi va Jaklining kitobi nashr etilganidan ko‘p o‘tmay, bir mavzudagi yirik tadqiqot organlari natijalarini puxta va ishonchli umumlashtirish uchun mo‘ljallangan meta-tahlilning statistik usuli ishlab chiqildi. Bu usul gender farqlari bo‘yicha tadqiqotlarni tizimlashtirish uchun ideal hisoblanadi, chunki bu sohada alohida masalalar bo‘yicha o‘nlab va hatto yuzlab tadqiqotlar olib boriladi. Meta-tahlil natijalari Makkobi va Jaklining xulosalarini aniqlab berdi. Xususan, aniqroq statistik tahlil va katta, yangilangan tadqiqot korpusidan foydalanish orqali ular nutq qobiliyatida jinsiy farqlar mavjud emasligini ko‘rsatib berdi.

Endi esa gender psixologiya sohasida uzoq yillar davomida erkak va ayollarga xos asosiy 4 turdagi xususiyatlar nutqda va matematik qobiliyatlarda fazoviy idrok yetish qobiliyatlari va agressivlik xususiyatlari yuzasidan olib borilgan turli tadqiqotlar haqida to‘xtalib o‘tamiz. YUqorida ta’kidlanganidek ayol va erkaklar o‘rtasidagi birlamchi gender farq ularning nutqiy qobiliyatlarida deya e’tirof etilgan. Erkaklar va ayollarning nutqiy qobiliyatlarida farqlarning mavjudligi psixologik adabiyotlarda uzoq vaqtdan beri eng aniq psixologik dalillardan biri sifatida keltirilgan. Odatda ayollar nutq qobiliyatlari jihatidan erkaklardan ustun turadi, deb taxmin qilinadi. Biroq, bu sohadagi empirik tadqiqotlarning eng yirik sharhlari ko‘rsatganidek, bu taxmin ishonchli dalillarni topmaydi. 1988 yilda Djenet Xayd va Marsiya Linn nutq qobiliyatining gender farqlari bo‘yicha tadqiqotlarning meta-tahlilini o‘tkazdilar, o‘z tadqiqotlarida ular Makkobi va Djeklin tahlil qilgan tadqiqotlar korpusini o‘z ichiga olib, uni bolalar va kattalar haqidagi yangi tadqiqotlarning katta na’munasi bilan to‘ldirishdi. Tadqiqotlarni nutqiy qobiliyatlarni tekshirishda qo‘llanilgan usuliga muvofiq alohida tahlil qilib, sakkizta test usulining beshtasi uchun farq nolga teng yoki yaqin yekanligini aniqladilar. Umuman olganda, turli sinov usullari bilan tadqiqotlar natijalarini umumlashtirib, ular erkaklar va ayollar o‘rtasida nutq qobiliyatida kichik farqlar ham yo‘q degan xulosaga kelishdi

Umumiy gender stereotiplarga ko‘ra, o‘g‘il bolalar va erkaklar qizlar va ayollarga nisbatan matematik amallarni bajarishga qobiliyatliroq deya ta’kidlanadi. Olib borilgan qator ilmiy tadqiqotlar esa bu fikrni rad yetadi. 1990 yilda uch milliondan ortiq ishtirokchilar umumiy soni bilan tadqiqotlar sarhisob meta-tahlil qilinganda, umuman, o‘g‘il va qiz o‘rtasida matematik vazifalarni bajarish muvaffaqiyat yuzasidan hech qanday muhim farqlar mavjud emasligi aniqlandi. Aniqlanishicha qizlar kichik va o‘rta maktab davrida matematik hisoblash o‘g‘il bolalardan o‘ta kichik farq bilan ustunlik qilishsa, o‘g‘il bolalar esa masalalarni yechish bo‘yicha katta maktab yoshi davrida qizlardan ustunlik qilishadi. Lekin shu bilan birga matematik qobiliyatlar yuzasidan aniqlangan kichik gender farqlari

yosh nisbatida bilan kamayib boradi, shuningdek o‘g‘il va qiz bolalar esa matematik tushunchalarni o‘zlashtirishda teng darajada yaxshi yekanligi aniqlandi. 2005 yildagi yangi meta-analitik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, olti oylik chaqaloq qiz va o‘g‘il bolalar matematik qobiliyatlarni shakllantirishga asoslangan vazifalarni bir xil darajada yaxshi bajarishgan.

Ba’zi tadqiqotchilarning fikricha, fazoni idrok etish qobiliyatida gender farqlar mavjud emas, lekin ba’zi xollarda bunday holatlar yuzaga kelishi asosan madaniy kontekst va jinslarning gender rollaridagi farqlar bilan izohlanadi. Ushbu fikrning dalili sifatida Hindistonning shimoli-sharqida joylashgan, umumiy genetik kelib chiqishi bir ammo turlicha ijtimoiy strukturaga ega bo‘lgan 1,300 kishi bilan o‘tkazilgan qiyosiy tadqiqotlar natijasi orqali izohlashimiz mumkin. Tadqiqot natijasida shuni kuzatish mumkinki ijtimoiy tuzumda ayollar aniq bo‘ysunuvchi mavqeni egallagan jamiyat vakillari orasidagi fazoni idrok etishdagi gender farqlari ayollar ko‘proq avtonomiyadan bahramand bo‘lgan jamiyat vakillariga nisbatan sezilarli darajada katta bo‘lgan. Ushbu tadqiqot mualliflarining ta’kidlashicha, ayollarning fazoviy qobiliyatiga ta’sir qiluvchi omillardan biri - stereotip tahdidining ta’siri bo‘lishi mumkin. Agar jamiyatda ayollar muayyan turdagi vazifalarga qodir bo‘lmagan stereotip mavjud bo‘lsa, unda ayol ushbu turdagi vazifani bajarishi jarayonida ma’lum stress natijasida unda mazkur imkoniyat darajasi susayadi. Turli qobiliyatlarni sinab ko‘rishda stereotip tahdidining turli stixiyali guruhlariga ta’siri boshqa ko‘plab tadqiqotlar bilan ham tasdiqlanadi.

Tajovuzkor xulq atvordagi farqlar ilmiy ma’lumotlar bilan tasdiqlangan bir necha gender farqlar guruhiga tegishli bo‘lishiga qaramay, gender stereotiplar tasdiqlagani kabi katta ahamiyatli emas. Matematik qobiliyatlardagi gender farqlarida bo‘lgani kabi meta-analitik tekshiruvlar ham agressiv xulqdagi farqlar ahamiyati yuzasidan o‘rta darajada erkaklar foydasiga ustun qo‘yish bilan farqlanishini ko‘rsatadi. Xususan, 1984-yilda Janet Hayde tomonidan o‘tkazilgan meta-tahlil shuni ko‘rsatdiki, tajovuzkor xulqdagi o‘zgarishlarning faqat 5% i gender farqlari bilan bog‘liq va bu farqlar yosh bilan kamayadi. Matematik qobiliyatlardagi gender farqlarida bo‘lgani kabi meta-analitik tekshiruvlar ham agressiv xulqdagi farqlar ahamiyatidan o‘rta darajada yerkaklar foydasiga ustun qo‘yish bilan farqlanishini ko‘rsatadi. Xususan, 1984-yilda Janet Hayden tomonidan o‘tkazilgan meta-tahlil shuni ko‘rsatdiki, tajovuzkor xulqdagi o‘zgarishlarning faqat 5% i gender farqlari bilan bog‘liq va bu farqlar yosh o‘tishi bilan kamayadi.

XULOSA

Fikrimizcha gender nazariyasining paydo bo‘lishi va rivojlanish tarixini o‘rganish mavxum bo‘lgan ko‘pgina masalalarga oydinlik kiritishi, shuningdek, zamonaviy fanda gender psixologiyasining muammolari va istiqbollarini aniqlashning imkonini berishi mumkin. Gender psixologiyasi yo‘nalishining paydo bo‘lishi psixologiyada jinsga xos masalalarning rivojlanishidagi tabiiy bosqich hisoblanib, psixologik tafakkur taraqqiyotining butun avvalgi tarixi asosida yuzaga kelgan. Jinslar psixologiyasidan farqli o‘laroq, gender psixologiyasida nafaqat erkak va ayollarning psixologik o‘ziga xos xususiyatlarini tadqiq etiladi, balki uning diqqat markazida birinchi navbatta jinsiy farqlanish, tabaqalanish va iyerarxizatsiya hodisalari tufayli kelib chiqadigan shaxsiy rivojlanish qonuniyatlari turadi. SHuningdek ayol va erkaklar uchun o‘z-o‘zini anglash jarayonlariga ta’sir etuvchi gender omillarni ahamiyatini tushunish va ularndan foydalanish imkonini beruvchi psixologik usul va mexanizmlarning tahlil qilish xam muhimdir. Demak gender psixologiyasi jins psixologiyasidan farqli tarzda nafaqat shaxsni tashkil etuvchi biologik detirminantlarga balki ularning shakllanishida ijtimoiy-madaniy omillarning ta’sirini xam hisobga oladi. SHuningdek ayol va erkaklar psixologiyasida xam ijtimoiy ta’sirlarning, ijtimoiy -madaniy omillarning ularning jinsiy taraqqiyotidagi ahamiyatini chetlab o‘tmaydi. Aksincha o‘z o‘zini jinsiy identifikatsiya qilishning asosiy shartlari sifatida bu omillarni qabul qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Duskaziyeva J.G. D 847 Gendernaya psixologiya: uchebnoye posobiye / J.G. Duskaziyeva; Krasnoyar. gos. ped. un-t im. V.P. Astafeva. – Krasnoyarsk, 2010. – 108 s.
2. Bendas T. V. Gendernaya psixologiya: Uchebnoye posobiye. — SPb.: Piter, 2006. — 431 s: il. — (Seriya «Uchebnoye posobiye»). S – 9
3. Istoriya i teoriya feminizma//http://www.gender.cawater-info.net/knowledge_base/rubricator/feminism.htm, 01.08.2021

4. Deklaratsiya prav jenshini grajdanki//<https://ru.wikipedia.org/wiki,01.08.2021>
5. Актуальные проблемы гендерной психологии : курс лекций /L.G. Stepanova. - Minsk : BGPU, 2009. - 8 s
6. Maccoby, E., and Jacklin, C. The Psychology of Sex Differences. — Stanford University Press, 1974. — ISBN 9780804708593
7. Hyde, J. S. The Gender Similarities Hypothesis : [angl.] // American Psychologist. — 2005. — Vol. 60, no. 6. — P. 581–592. — doi:10.1037/0003-066X.60.6.581. — PMID 16173891
8. Weatherall, A. Gender, Language and Discourse. — Routledge, 2005. — ISBN 9781134701926
9. Hyde, J. S., Linn, M. C. Gender differences in verbal ability: A meta-analysis // Psychological bulletin. — 1988. — T. 104, № 1. — S. 53—69.
10. Hyde, J. S., Fennema, E., Lamon, S. J. Gender differences in mathematics performance: a meta-analysis // Psychological bulletin. — 1990. — T. 107, № 2. — S. 139—155
11. Spelke, E. S. Sex differences in intrinsic aptitude for mathematics and science? a critical review // American Psychologist. — 2005. — T. 60, № 9. — S. 950—958.

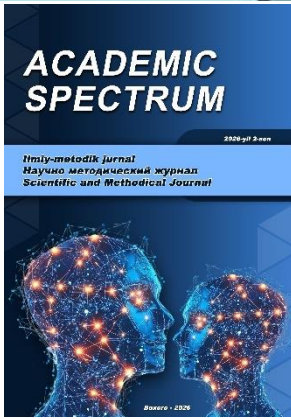
MUNDARIJA:

Qurbonov G‘ulomjon G‘afurovich Ochilboyeva Maftuna Dilshod qizi	<i>Matematik ta’limda differensial yondashuv tushunchasi va uning shakllanishining hozirgi holati</i>	6
Xusanova Gulasal Shuhratjon qizi Husanboyeva Xurshidabonu Muhammadamin qizi	<i>Axborot texnologiyalarining chet tilini o‘qitish metodikasidagi o‘rni va ahamiyati</i>	10
Nasirdinova Gulshoda Donyorbek qizi Abdumalikova Marjona Doniyorjon qizi	<i>Kollaborativ o‘qitish texnologiyasi “boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi” faniga tatbiq etish imkoniyati</i>	13
Alimdjanova Dilbar Negmatovna	<i>Jamoat salomatligini fanini o‘qitishda mualliflik pedagogik texnologiyalari</i>	18
Raximova Nasiba Nuriddinovna	<i>O‘smirlarda agressiya muammosini o‘rganishning nazariy-metodologik asoslari</i>	22
Bozorova Nazokat Mamasoatovna	<i>Tarixiy podkastlar va videobloglar o‘quvchilarning kognitiv faolligini rivojlantirish shakli sifatida</i>	26
To‘rayeva Dilovar Naimovna	<i>Kichik yoshdagi o‘quvchilarning badiiy asarni tahlil etishdagi psixologik xususiyatlari</i>	30
Bobomurodova Mahzuna Ortiq qizi	<i>Gidronimlarda geografik va tarixiy omillarning aks etishi</i>	33
Giyasova Zuxra Raxmatullayevna	<i>Gaz molekulalarining tezliklar bo‘yicha taqsimoti: desmos yordamida raqamli vizualizatsiya va didaktik imkoniyatlar</i>	36
Bekimbetova Gulnaz Nabatovna	<i>Methodology for using educational materials on natural resources in theoretical classes</i>	43
Narmuradova Rayhon Uktamovna	<i>Huquqni muhofaza qiluvchi organlar xodimlarini psixologik tahlilga o‘rgatishning ahamiyati</i>	48
Itolmasova Nafisa Furqatovna	<i>Kasbiy qobiliyat tushunchasi va uning psixologik asoslari</i>	51
Yunusova Sohiba Abdulmamidovna Raxmataliyeva Marjona Xurshidjon qizi	<i>Jarayonlarni boshqarishda rejining va kaizen uslublari asosida samaradorlikni oshirish</i>	54
Narmuradova Rayhon Uktamovna	<i>Jinoyat sodir etishda affekt holatining psixologik va huquqiy bahosi</i>	57
Ismatova Kamola Azizjon qizi	<i>Bola psixik taraqqiyotida oilaning ahamiyati</i>	60
Ochilova Mexrubon Syratovna	<i>Значение курсов повышения квалификации учителей цифровой грамотности и применению образовательных платформ на уроках географии</i>	64
Sirojov Otajon Orifjonovich	<i>Talabalarning o‘quv faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil qilishning integrativ mexanizmlarini takomillashtirish</i>	69
Islomov Nurtoy Nomoz o‘g‘li	<i>Talabalarda atamalar bilan ishlash ko‘nikmalarini takomillashtirish</i>	76

Madaminova Gulzira Gulamkadirovna	<i>Ingliz tili o‘qitishda o‘quvchilarning kognitiv kompetensiyani rivojlantirish metodlari tahlili</i>	80
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	<i>Maktabdan tashqari ta‘lim strategiyalari: istiqbolli yo‘nalishlar, strategik rejalashtirish va amaliy tadqiqotlar</i>	84
Ibodulloyev Nurali Sheraliyevich	<i>Raqamli texnologiyalardan foydalanishning ta‘lim jarayonidagi o‘rni</i>	88
Odamova O‘g‘iljon Kenjayevna	<i>Ta‘lim muassasalarida psixologik xizmatning samaradorligini oshirishda ertak terapiyasining o‘rni</i>	91
Shikarov Tolib Tavakalovich	<i>Raqamli pedagogikada adaptiv ta‘lim texnologiyalari: talabalarning individual ehtiyojlarini qondirish va o‘quv samaradorligini oshirish</i>	95
Raximov Azizbek Normurodovich	<i>Jadid munavvarlar faoliyatida vatanparvarlik tarbiyasining pedagogik mohiyati</i>	99
Shomurodova Nozima Baxriddin qizi	<i>Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda xorijiy tajribalar tahlili</i>	104
Xolmirzayeva Shahnoza Majidovna	<i>Maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqillik va ijodiy tashabbusni rivojlantirishning pedagogik asoslari</i>	108
Tangirov Farxodjon Mamatyakubovich	<i>Loyihaga asoslangan faoliyatning o‘quvchilar meta-fan kompetensiyalari va texnologik madaniyatini rivojlantirishga ta‘siri</i>	112
Rasulov Rustambek Odilovich Xoshimov Mirjalol Murodjon o‘g‘li	<i>Xalqaro aloqa: mohiyati, rivojlanishi, va zamonaviy tendensiyalar</i>	119
Baratova Nozima Xidirova Gavhar Rustamovna	<i>Raqamli texnologiyalar asosida barqaror turizmni rivojlantirish istiqbollari</i>	123
Urazaliyeva Dilraboxon Nishonboyevna	<i>O‘smirlarda suisid xavfining bio-psixo-fiziologik mexanizmlari: masofaviy psixogen ta‘sir sharoitida tibbiy-psixologik yondashuv</i>	129
Kurbonov Munis Ro‘zmetova Muhabbat	<i>Ta‘lim jarayonida pedagogik yondashuv axborotlashtirishning ahamiyati</i>	137
Farmonova Dildora Sobirovna	<i>Nogiron bolalarning jamiyatga moslashuvdagi to‘siqlar</i>	140
Axmadova Gulbashakar Azizbekovna	<i>Erta bolalikda emotsional befarqlikning oqibatlari</i>	143
Tojiboyev Ziyodilla A‘zamjon o‘g‘li	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari</i>	147
Umaraliyeva Hilola Fazliddin qizi	<i>Talabalarning kommunikativ kompetentligi guruhiiy o‘zaro ta‘sir samaradorligining prediktori sifatida</i>	149
Kozieva Ikbol Komilzhonovna	<i>Onomastics funktsions</i>	153
Ismatova Dilafruz To‘ymuratovna	<i>Zamonaviy jamiyatda oilaviy qadriyatlar transformatsiyasi: an‘anaviy modeldan individualistik modelga o‘tish jarayoni</i>	156
Ziyadilloeva Malikabonu Abdulloyevna	<i>Approaches to studying individual soldier performance and group interaction in the armed forces</i>	160

Ashrapov Nodirbek Namoz o'g'li	<i>O'smirlik davrida kognitiv jarayonlarning shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-muhit omillari va ularning shaxs kamolotidagi ahamiyati</i>	164
Hamroyev Jasur Umedovich	<i>Oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt texnologiyalari asosida talabalarning innovatsion tafakkuri va muammoli vaziyatlarni hal etish kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlari</i>	169
Axmadov Nazirjon Rahmat o'g'li	<i>Social and psychological factors in the development of positive behavior in adolescents</i>	173
Rustamov Shavkat Shuxratovich	<i>Pedagogical and psychological approaches to developing students' innovative competence</i>	177
Назаров Акмал Мардонович	<i>Психологические факторы развития креативного мышления и инновационного подхода у студентов</i>	180
Ганджиев Феруз Фуркатович	<i>Проявления агрессии среди подростков в социальных сетях и их психологические последствия</i>	184
Дехконбоев Шохжахон Ойбекович	<i>Методы и подходы судебно-психологической экспертизы при оценке эмоционального состояния личности</i>	189
Zoirov Abduqodir Askarovich	<i>Talabalarda diqqat sifatлари rivojlanishining psixologik determinantlari</i>	193
Xolmo'minova Yasmina Ma'murjon qizi	<i>Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda individual ta'lim dasturlarining samaradorligi</i>	197
Khusanova Gulasal Shuhratjon kizi, Fozilova Shakhzoda Aslam kizi	<i>Comparison of the effectiveness of online and offline learning</i>	200
Raximova Moxinora Xoshimjanovna Ibrohimova Feruzabonu Ilyosbek qizi	<i>Rivojlangan xorijiy mamlakatlar ta'limi taraqqiyotining ayrim masalalari</i>	203
Шарипова Умида Шавкат кизи	<i>Факторы и проблемы исследования гендера в социолингвистике</i>	206
Тагирова Муштарий Махсудовна	<i>Своеобразные черты литературных и публицистических трудов джадидов</i>	209
Narziyeva Husnora	<i>Norasmiy savdoning shahar iqtisodidagi o'rni</i>	212
Xomidova Mahliyo Akobir qizi	<i>Elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dasturlar, ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalari</i>	216
To'raqulova Nargiza Ali qizi	<i>Yozuvning vujuga kelishi va tilshunoslikdagi ahamiyati</i>	219
Qovlonbekov Abdulaziz Abdullajon o'g'li.	<i>Para sportchilarni qo'llab quvvatlashning ijtimoiy psixologik determinatlari (o'smir yoshidagi parasportchilar misolida).</i>	222
Diyorbek Abrayev Mamarajab ogli	<i>Translation of culturally-bound words from english into uzbek: challenges and strategies</i>	225
Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi	<i>O'zbek xalq og'zaki ijodi va uni maktabgacha yoshdagi bolalar emotsional intellektini rivojlantirishda qo'llashning psixologik asoslari</i>	228

<i>Rahmatova Nasiba Sobirovna</i>	<i>Gender psixologiyasida jinsiy farqlanish muammolarini tahlil qilishda erkaklar va ayollarning rollari</i>	231
<i>Ro‘ziyev Ulug‘bek Muzzafarovich</i>	<i>O‘smirlardagi emotsional zo‘riqishlar va ularni kelib chiqish sabablari</i>	238
<i>Mirzayeva Dilshoda Ikromjonova Sayfidinova Aziza Tolibovna</i>	<i>O‘zbek va ingliz leksikasida nabotot obrazlarining metaforik talqini</i>	242
<i>Qodirova Dilnoza Murtazoyevna</i>	<i>Talabalarda professional identifikatsiya jarayonining psixologik determinantalari</i>	244
<i>Tajibayev Shohruh Maqsudovich</i>	<i>The influence of psychological characteristics on guides’ communicative skills and their professional significance</i>	251
<i>Sharopov Suxrob Shodi o‘g‘li</i>	<i>O‘smirlarda refleksiv xususiyatlar va tanqidiy fikrlash o‘rtasidagi bog‘liqlik</i>	256

“ACADEMIC SPECTRUM”

ILMIY METODIK JURNALI UCHUN MAQOLALARNI RASMIYLASHTIRISH TALABLARI

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

1. “ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy jurnali ilmiy maqolalarni o‘zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi.

2. E‘lon qilinadigan maqolalarga bo‘lgan asosiy talablar:

✚ ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;

✚ maqolaning hajmi: adabiyotlar ro‘yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 3-8 betgacha;

✚ maqola nomi, annotatsiya (50-60 ta so‘z) va tayanch so‘zlar (8-

10 ta) ingliz, o‘zbek va rus tillarida keltiriladi.

3. Maqola boshida mavzu, muallifning F.I.O. (to‘liq yozilishi kerak), mualliflar bir nechta bo‘lsa, ularning har biri haqida to‘liq ma‘lumotlar berilishi shart, tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning e-maili ko‘rsatiladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot obyekti va qo‘llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro‘yxati, albatta, keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e‘lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.

4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 12 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,0; abzas 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap va o‘ng tomon 2 sm.

5. Agar maqolaga rasm, jadval, diagramma, sxema, chizma, turli grafik belgilar kiritilgan bo‘lsa, ular aniq va ravshan tasvirlanishi, qisqartmalarning to‘liq izohi yozilishi lozim. Formulalar matnga maxsus kompyuter dasturlarida kiritilishi kerak.

6. Iqtibos olingan yoki foydalanilgan adabiyot satr osti izohi tarzida emas, balki maqola oxirida asosiy matndagi ketma-ketligi asosida umumiy ro‘yxatda ko‘rsatiladi. Matn ichidagi ko‘chirmadan so‘ng iqtibos olingan asarning ro‘yxatdagi tartib raqami va sahifasi kvadrat qavs ichida beriladi. Bu o‘rinda kitob, to‘plam, monografiyalar uchun mualliflarning ism-familiyalari, manbaning to‘liq nomi, nashr ko‘rsatkichi (shahar, nashriyot va nashr yili) ko‘rsatiladi. Jurnal maqolalari va boshqa davriy nashrlar uchun mualliflarning ism-familiyalari, maqola nomi, jurnal nomi, yili va soni, sahifa nomeri ko‘rsatiladi.

7. Maqola matni kamida 70-80 % muallifning shaxsiy izlanishlari natijasiga asoslanishi lozim. Topshirilgan maqolalar “Anti plagiat” tizimi yordamida tekshiriladi.

8. Tahririyatga taqdim qilingan maqolalar tahririyat tomonidan taqrizga beriladi. Maqola taqrizdan qaytgach, agar zarur bo‘lsa, barcha savol va e‘tirozlar bo‘yicha muallifga qayta ishlash uchun taqdim etiladi. Maqola nusxalari qaytarilmaydi.

9. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo‘lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Jurnalda anjuman tezisleri va ma‘ruzalari chop etilmaydi. E‘lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko‘chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.

10. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o‘zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

11. Ijobiy taqriz berilgan maqola tahririyat tomonidan qabul qilingan sanaladi. Jurnal tahririyati maqola matnini qisqartirish va unga tahririy o‘zgartirishlar kiritishga haqlidir.

12. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan qabul qilinmaydi va ko‘rib chiqilmaydi.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvoohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: <https://fanistiqbollari.uz>
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy-metodik jurnal.

Buxoro

2026. № 2-Son.